

Om de vrijheid Een liberaal manifest (Samenvatting)

Inleiding

De Nederlandse samenleving staat onder druk. De vrijheid die het verkeer tussen de burgers in ons land typeerde, verliest aan vanzelfsprekendheid. Het vertrouwen, cement van elke vrije samenleving, slinkt. De liberale orde moet worden aangepast om in de nieuwe omstandigheden behouden te blijven. Dit Liberaal Manifest – dat niet uitpuittend wil zijn en niet het liberale beginselprogramma vervangt – wil daartoe aanzetten bieden.

Hoewel de meeste Nederlanders tevreden zijn over hun eigen leven, kent de samenleving als geheel grote problemen: criminaliteit en terrorisme, regelzucht en belastingdruk, economische stagnatie, sluimerende etnische spanningen, tekortschietend onderwijs. Deze leiden tot ontevredenheid, wantrouwen en verwarring bij de burgers. De VVD wil daar wat aan doen. Wij kunnen dat ook. De toekomst is bij ons in goede handen. In Nederland, een land gevest op vrijheid, hebben sinds eeuwen liberalen de staat en samenleving vormgegeven. Ook de afgelopen decennia liep de VVD voorop bij het bespreekbaar maken en aanpakken van maatschappelijke problemen. Deze erfenis koesteren volstaat niet. Belangrijker is ernaar te handelen. Het liberale denken staat niet stil.

Op dit moment ligt de sleutel tot het behoud van de vrijheid in een herwaardering van de staat. Zonder staat geen burgerlijke en politieke vrijheid, geen vrije markt, geen goed georganiseerde samenleving, geen openbare orde. De liberale vrijheid moet soms worden veroverd *op*, soms *met* de staat. Het grote politieke probleem van onze tijd is echter het wantrouwen van de burgers jegens de staat. De VVD wil het vertrouwen herwinnen, door duidelijk te maken dat de burger de baas is. Ook zal de staat minder moeten doen. Alleen een kleine staat kan een sterke staat zijn.

Eerste vereiste is dat de burgers langs democratische weg grip hebben op de politieke macht. Daarom gaat hoofdstuk 1 over Democratie. Ten tweede moet de staat zijn burgers beschermen. Anders kan hij geen aanspraak maken op vertrouwen, noch op respect voor de wet. Daarom gaat hoofdstuk 2 over Veiligheid. Pas in een democratische en veilige staat krijgt de Vrijheid van individuele burgers gestalte. Dat is het onderwerp van hoofdstuk 3, over grondrechten, economie, samenleving, kunst en cultuur. Hoofdstuk 4 gaat over Burgerschap: wie mogen aan onze democratische vrijheid meedoen, hoe worden kinderen of nieuwkomers deel van de gemeenschap van burgers, wat bindt ons? In het slothoofdstuk komt de Partij aan de orde: de liberale herwaardering van democratie en staat zal gevolgen moeten hebben voor de eigen partijstructuur.

Hoofdstuk 1. Democratie

Nationale democratie

De Nederlandse democratie verkeert een legitimiteitscrisis. Politieke besluitvorming is te veel verschoven van het openbare debat tussen regering en parlement naar een ondoorzichtige bureaucratie van departementen, zelfstandige bestuursorganen en adviesorganen. Dat ondermijnt de vrijheid. Dat wij een netwerksamenleving zijn geworden, betekent niet dat we nu de netwerkstaat moeten omarmen. De draden van de politieke macht moeten weer worden aangeregen, om te beginnen door de wildgroei aan bestuurslichamen terug te dringen. Bovendien moet nieuwe macht worden gepompt in het klassieke politieke systeem. Zowel de uitvoerende als de wetgevende en controlerende macht moeten worden versterkt.

Verkiezingen moeten gaan om de politieke macht. Met een rechtstreeks mandaat voor de minister-president kunnen de kiezers duidelijk maken aan wie zij de kabinetsformatie toevertrouwen. Bij verkiezingen mogen burgers twee stemmen uitbrengen: één op een partij en één op de gewenste formateur voor een nieuw kabinet, die er de premier van zal zijn als hij het vertrouwen van een Kamermeerderheid wint.

Inzake de ministeriële verantwoordelijkheid moeten verantwoording en schuld helderder worden onderscheiden. Dit leidt tot een ontspannener verhoudingen tussen Tweede Kamer, minister

en ambtenaren. Nieuwe wetgeving kan dan tot stand komen in Commissies van Wetgeving naar Brits voorbeeld, waarin minister, ambtenaren en parlementariërs met elkaar van gedachte wisselen. Ook hoeft een minister niet te worden weggestuurd wegens fouten van voorgangers. Wel moet het mogelijk worden de kroonbenoemingen van voormalige bewindslieden ongedaan te maken, wanneer achteraf ernstig feilen blijkt.

De controlerende macht van de Tweede Kamer wordt op twee manieren structureel versterkt. Ten eerste wordt de onderzoekscapaciteit waarover de Tweede Kamer beschikt bij parlementaire onderzoeken en enquêtes geïnstitutionaliseerd in een permanent onderzoeksbureau Tweede Kamer. Ten tweede worden bewindslieden onderworpen aan hoorzittingen over hun beleidsprioriteiten, zowel voor aantreden als tijdens hun mandaat.

In Nederland wordt terecht voorzichtig omgesprongen met vormen van directe democratie. Niettemin zijn referenda voor op zichzelf staande kwesties of grondwettelijke zaken een goede aanvulling op de representatieve democratie.

Lokale democratie

Bestuur moet zo dicht mogelijk bij de burger staan. Het lokale niveau is daartoe het geschiktst. Decentralisatie zou in Nederland verder moeten worden doorgevoerd, door Rijks- en provinciebemoeienis met lokaal beleid af te schaffen. Medewind vertroebelt bestuurlijke verantwoordelijkheid.

Nederland heeft te veel politici en te veel bestuursorganen. Bestuurlijke verdunning is op zijn plaats. Daartoe moet de gemeentelijke schaalvergroting worden voortgezet. Het aantal raadsleden kan omlaag.

Ter verdere versterking van het lokale bestuur moet de burgemeester rechtstreeks worden verkozen. Deze wordt formateur van het College van B & W. Kandidaat-wethouders moeten in hoorzittingen door de gemeenteraad worden beoordeeld op potentie en bestuurlijke voornemens.

Een krachtig lokaal bestuur dient te beschikken over een uitgebreid lokaal belastinggebied. Om lastenverzwaring per saldo te voorkomen, wordt de nationale belastingdruk navenant verminderd. Lokale overheden mogen geen inkomenspolitiek bedrijven.

Provinciale democratie

De huidige indeling in provincies in Nederland kan vooralsnog blijven gehandhaafd. Veel bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden ontberen niettemin democratische verantwoording. Op zijn minst de Randstad moet één bestuurlijk geheel gaan vormen.

Europese democratie

De Europese integratie is goed voor welvaart en veiligheid, maar kan ten koste gaan van de democratie. De democratische legitimiteit van de EU ligt niet alleen bij de Brusselse instellingen, maar ook en vooral in de lidstaten. Daarom is de VVD blij met de nieuwe rol die de Tweede en Eerste Kamer in de nieuwe EU-grondwet krijgen bij het doorvoeren van Europese wetten en regels. Dat maakt duidelijk dat de natiestaat het uitgangspunt blijft van politieke samenwerking.

Het Europese beleid moet gericht zijn op hervorming van landbouw- en regiobeleid, strenge naleving van het Stabiliteitspact en vermindering van regeldruk, samenwerking op het gebied van terrorismebestrijding en bevordering van wereldvrijhandel. De geografische grenzen van Europa zijn bijna bereikt.

Hoofdstuk 2. Veiligheid

Defensie

Samenwerking met de Verenigde Staten in de NAVO blijft hoeksteen van het veiligheidsbeleid. Niettemin dwingt de buitenlandpolitieke ontwikkeling van de Europese Unie tot een heroverweging van

VVD.NL

de rangorde van NAVO en EU. De Unie moet uitgroeien tot volwaardige poot van het transatlantische bondgenootschap.

De rechtsstaat

De Nederlandse rechtsstaat, nimmer een rustig bezit, wordt tegenwoordig op drie fronten bedreigd: door het terrorisme, door het onaanvaardbaar hoge peil van criminaliteit, en door een onbalans tussen productie van beleid en regels enerzijds en uitvoering en handhaving ervan anderzijds.

Het voornaamste is de rechtshandhaving krachtadig te herzien. Daartoe moeten verantwoordelijkheden worden aangescherpt, succesvolle methodieken van elders ingevoerd, en niet-gehandhaafde regels geschrapt. Enkele voorstellen zijn deze: een compact ministerie van Veiligheid wordt verantwoordelijk voor integraal veiligheidsbeleid, terwijl Justitie het OM en de magistratuur blijft doen. Het aantal politiedistricten wordt teruggebracht. Lekenrechtspraak en bestuurlijke afhandeling van zaken ontlasten de rechterlijke macht. Een DNA-databank moet adequate identificatie bevorderen en misdaadbestrijding vergemakkelijken. Tot gevangenisstraf veroordeelde vreemdelingen zonder de Nederlandse nationaliteit verliezen hun verblijfsrecht.

De staat moet consequent de zijde van wetsgetrouwe burgers en slachtoffers kiezen. Daders dienen, ongeacht hun financiële positie, volledig schade aan het slachtoffer te vergoeden, waarbij de staat bemiddelt. Misdaadbestrijding en rechtshandhaving betekent veelal: opkomen voor de zwaksten.

Het islamistische terrorisme kan alleen worden overwonnen door een actieve, volhardende en onverzettelijke verdediging ertegen. Er moet worden geïnfiltrerd in terreurnetwerken en potentiële daders moeten worden opgejaagd en berecht, opdat hun het martelaarschap wordt ontzegd.

Hoofdstuk 3. Vrijheid

Grondrechten

Hoewel de grondrechten niet zijn geprioriteerd, krijgt de vrijheid van godsdienst in de praktijk prioriteit. Als er dan wordt geprioriteerd, laat dan het non-discriminatiebeginsel voorop gaan. Van nature gegeven omstandigheden (het leven zelf, het geslacht, de seksuele geaardheid of de etnische afkomst) verdienen bescherming boven sociale of zelf gekozen omstandigheden – zoals het aanhangen van een religie of de keuze voor een bepaald soort onderwijs.

Sociale grondrechten kunnen niet bestaan zonder bijbehorende plichten. Zo geldt het recht op een bijstandsuitkering alleen als aan de plicht om aan het werk te komen wordt voldaan.

Economie

Welvaart en werkgelegenheid komen tot stand in een gereguleerde – en dus vrije – markt. De staat bepaalt niet welke kant het economisch leven opgaat. Als 'marktmeester' zorgt de staat voor regels en handhaving ervan. Als 'terreinknecht' faciliteert hij de fysieke, kennis-, administratieve en fiscale infrastructuur door aandacht voor respectievelijk ruimtelijke ordening, onderwijs & innovatie, regelvermindering, en belastingverlaging. Als 'medespeler' is hij bescheiden: de vervlechting tussen staat en bedrijfsleven moet worden teruggebracht.

De staat kan niet zorgen voor werk, wel voor bevordering van het scheppen van werkgelegenheid uit vrij ondernemerschap. Iedereen is primair zelf verantwoordelijk voor het eigen inkomen. Een basisinkomen is onwenselijk.

De krimpende beroepsbevolking, afnemende arbeidsmobiliteit en een te lage arbeidsproductiviteit vormen een bedreiging voor de economie. Beroepsopleidingen moeten ingericht zijn op arbeidsmarktaansluiting en ondernemerschap. De pensioengerechtigde leeftijd wordt facultatief voor beroepen waarvoor geen dwingende leeftijdsgrens op grond van fysieke of veiligheidsoverwegingen noodzakelijk is. Aan de AOW wordt niet getornd.

Het fiscaal beleid moet op de schop. In plaats van het huidige progressieve stelsel met een veelheid aan aftrekposten komt de 'vlaktax'. Het doel is genoeg inkomsten tegen een zo laag mogelijk tarief. Om een mogelijk gat in rijksinkomsten te dichten, moeten de collectieve uitgaven worden beperkt, moet de indirecte belasting herzien en kunnen bepaalde aftrekposten worden afgeschaft.

Individu en samenleving

Sociale rechtvaardigheid

Het liberalisme is wezenlijk sociaal. Juist het individu dat de verantwoordelijkheid voor zijn eigen gedrag neemt, is goed in staat samen te leven. Sociale rechtvaardigheid is niet hetzelfde als verplicht opgelegde solidariteit waarvan niet vaststaat dat de zwaksten ervan profiteren.

Pensioenen, gezondheidszorg en onderwijs moeten zoveel mogelijk zelf worden betaald. De verplichte pensioenafdracht bovenop de AOW moet verdwijnen.

Voor de sociale cohesie is vrijwilligerswerk van groot belang. Alle wetten en regels die vrijwilligerswerk belemmeren, moeten daarom worden geschrapt. Sociale cohesie in buurten lijdt onder straatteer en overlast. Die moeten keihard worden aangepakt, waarbij jongeren die structureel overlast veroorzaken, van de straat worden gehaald.

Milieu

De laatste jaren is veel bereikt inzake milieuverbetering. Toch blijven grote problemen bestaan. Oplossingen liggen vooral in technologische innovatie. Gezamenlijk gefinancierde programma's met het bedrijfsleven worden door de staat opgezet of versneld, export en toepassing van kennis of technologie actief ondersteund en belemmeringen voor marktintroductie weggenomen. Invoering van (verplichte) jaarlijkse milieu-effectrapportages stelt consumenten en investeerders in staat bedrijven te vergelijken. Daarnaast moeten prikkels worden ingebouwd, zoals voorrang bij vergunningen, voor bedrijven die goede prestaties leveren.

De afhankelijkheid en het gebruik van fossiele brandstoffen worden tegengaan door besparingen, inzet van kernenergie, en nieuwe technieken.

Kunst en cultuur

Een bloeiend kunst- en cultuurleven ontstaat uit enthousiasme, talent en eigen initiatief. De staat draagt zorg voor goed kunstonderwijs, het bewaken van cultureel erfgoed en schept voorwaarden voor autonome kunstbeoefening. Cultuurbeleid mag niet worden ingezet voor politieke en maatschappelijke doeleinden. Alleen kwaliteit telt. Als richtsnoer voor de financiering van het kunst- en cultuurbeleid geldt 1% van de totale rijksbegroting.

Hoofdstuk 4. Burgerschap

Identiteit, immigratie, integratie

Beperk immigratie, bevorder integratie, bestrijd discriminatie: dat blijft de liberale drieslag. Politieke vluchtelingen blijven welkom. Om misbruik van de asielpcedure en zinloos doorprocederen te voorkomen, is er alleen voor de eerste beroepsprocedure recht op rechtsbijstand. Economische migranten worden slechts beperkt toegelaten op basis van behoeften van de arbeidsmarkt.

Migranten met een tijdelijke status krijgen niet alle rechten van staatsburgers. Op hun terugkeer na de afgesproken periode wordt streng toegezien. Hoge individuele eisen – met betrekking tot baan, strafblad, eventuele partner – worden gesteld aan toekenning van het Nederlands staatsburgerschap. Pas dan is er volledig toegang tot de sociale zekerheid. De mogelijkheden van de dubbele nationaliteit worden beperkt. De verwerving van het Nederlanderschap gaat gepaard met een symbolische markering.

De geïntegreerde migrant is burger geworden, in de ruimste zin des woords. Hij is zelfstandig, spreekt Nederlands en houdt zich aan de wet en de kernnormen van de Nederlandse samenleving. Is aan die eisen eenmaal voldaan, dan is ieder vrij te doen en te denken als hij wil. Hoewel het hebben van nationale sentimenten niet verplicht mag worden, kan binding met de samenleving groeien door Nederlandse geschiedenis een grotere rol te geven in het onderwijs.

Ook in de liberale omgang met religie is het onderscheid tussen gevoelens en gedrag leidend. Wanneer religieuze beleving een gevaar wordt voor de openbare orde of voor het vreedzaam samenleven, dan grijpt de staat in uit naam van de tolerantie. De liberale strijd gaat tegen elke publieke vorm van religieuze intolerantie. Strafrechtelijke feiten moeten worden gecontroleerd en er moet worden toegezien op daadwerkelijke vervolging.

Onderwijs en opvoeding

Het is niet aan de staat om zich met de opvoeding te bemoeien, maar wel met evidente tekortkomingen daarin. Leerkrachten en huisartsen dienen signalen tijdig op te pikken.

Onderwijs is de belangrijkste taak van de staat na de 'nachtwakers'-functies en heeft daarmee een hogere prioriteit dan zorg. Burgerschapsvorming in het onderwijs is van belang, zonder dat het een apart schoolvak is. Wel moet artikel 23 van de Grondwet worden gewijzigd. Bijzonder onderwijs is toegestaan, zolang de Nederlandse rechtsorde wordt gerespecteerd en het onderwijs vrij is van discriminatie.

De staat dient de onderwijzer, de leraar en de wetenschappelijk onderzoeker een werkklimaat te bieden dat recht doet aan het immense belang van hun arbeid. Onderwijs gedijt alleen bij rust; een drastische inkrimping van het Ministerie van OC&W is hiervoor noodzakelijk. In het basis- en voortgezet onderwijs dient meer plaats ingeruimd te worden voor lichamelijk opvoeding. Dat draagt bij aan het lichamelijk welzijn en de integratie van kinderen in de samenleving. Universiteiten kunnen kiezen tussen goed onderwijs voor velen of excellent onderwijs voor weinigen en mogen concurreren. Investerings in het hoger onderwijs mogen niet liggen onder het gemiddelde van de top-5 in de EU.

In het beroepsonderwijs ziet de staat erop toe dat de opleidingen tot verpleger, politieagent en elektriciens aan de hoogste eigentijdse eisen voldoen. Het zijn deze vakkrachten en uitvoerders die onze economie en samenleving draaiende houden. Zij dragen – misschien meer dan de democratie in het groot – het daadwerkelijk burgerschap.

Hoofdstuk 5. De partij

Bij werving en selectie van potentiële volksvertegenwoordigers en bestuurders dient kwaliteit altijd te gaan voor geografische spreiding, geslacht of beloning voor trouwe dienst. Een evaluatie van zittende volksvertegenwoordigers en bestuurders dient doorslaggevend te zijn voor herplaatsing of – benoeming.

De lijsttrekker wordt zowel landelijk als regionaal en lokaal gekozen door de leden op basis van een programma. De lijsttrekker dient een vergaande stem te krijgen in de samenstelling van de kieslijsten, bijvoorbeeld door een recht van voordracht en veto voor de eerste tien kandidaten op de lijst. Om de rol van politiek leider waar te kunnen maken, moet de lijsttrekker voor de Tweede-Kamerverkiezingen na de verkiezingen voorzitter van de Tweede-Kamerfractie worden, tenzij hij in het kabinet zitting neemt als minister-president.

Een versterkte en geprofessionaliseerde partijorganisatie vergt een voltijds voorzitter.

De VVD kenmerkt zich door diversiteit en uiteenlopende opvattingen. Het heeft geen zin hierin dirigistisch op te treden en de ene of andere stroming in het liberalisme tot dominant te verklaren. Dit zou bovendien geen recht doen aan de brede partij. Een links-rechts discussie is onzinnig. Van belang is dat de VVD het liberalisme offensief uitdraagt.